

Stigbergsparken, östra Södermalm

Antikvarisk förundersökning

Rapport

Oktober–november 2017

Dnr: 4.4/3430/2017 (antikvarisk förundersökning)

Utgivare: Stadsmuseet

Kontaktperson: Daniel Hofling

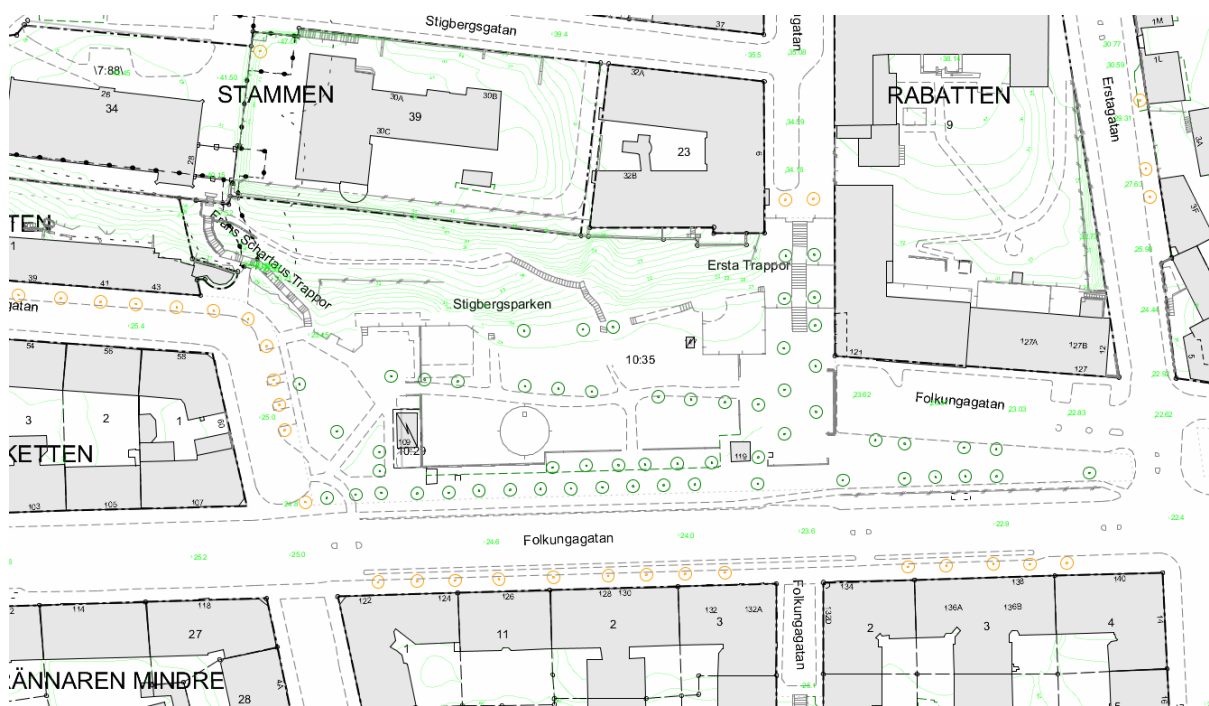
Foto om inget annat anges: Lisa Sarban 2016 och Daniel Hofling
2017

Sammanfattning

I samband med stadens tunnelbaneutbyggnad utför Stockholms stads trafikkontor sedan en tid arbeten med att ta fram förslag till anläggande av ny tunnelbaneuppgång i Stigbergsparken, östra Södermalm. Stigbergsparken började anläggas 1899 och är belägen norr om Folkungagatan i det tidigare kvarteret Kransen. Parken karakteriseras av en nedre traditionellt gestaltad offentlig park som i norr övergår i en för Södermalm typisk förkastningsbrant. I parken finns äldre träd, vidsträckta gräsytor och inramande stenmurar. I berget finns trappor och planteringar.

Platsen har aldrig varit bebyggd i större utsträckning utan använts för odling och trädgård, åtminstone sedan 1600-talet. Parken anlades ursprungligen med enkla trädrader och har genomgått flera omgestaltningar under 1900-talet. Dessa har i etapper omformat parken som idag utgör en viktig representant för den internationellt erkända Stockholmsstilen. Särskilda uttryck för detta är lekplatsen, stenmurarna, de öppna ytorna och berget. Trapporna och planteringarna i berget visar på gestaltningsmässiga värden rörande förhållandet till den befintliga topografien. Kontinuitetsvärden uttrycks i det faktum att platsen alltid varit präglad av växtlighet.

Denna antikvariska förundersökning är ett kunskapsunderlag i den fortsatta diskussionen i frågan och har tagits fram av Stads museet på uppdrag av Trafikkontoret under perioden oktober–november 2017.

Figur 1. Karta över Stigbergsparken, östra Södermalm, med Folkungagatan i söder och omgivande stenstadsbebyggelse. Dp/Map, SBK

Innehåll

Inledning	6
Bakgrund	6
Antikvarisk förundersökning	6
Frågeställningar	6
Underlag	6
Lag- och författningsskydd	7
Deltagare	8
Historik	8
1899 – den första parken	10
1930-talets omgestaltning	15
1970-talets omgestaltning	16
1990-talets omgestaltning	19
Nuläge och karaktär	20
Kulturhistorisk värdering	24
Kontinuerlig trädgårds- och parkkultur	24
Representant för Stockholmsstilen	25
Gestaltningmässiga värden	28
Utgångspunkter inför förändring	29
Uttryck att bevara	29

Inledning

Bakgrund

Stockholms stads trafikkontor arbetar i nuläget med att ta fram förslag till omgestaltning av Stigbergsparken i samband med kommande års arbete med den nya Sofia tunnelbanestation vilken planeras att förläggas i parken. Stigbergsparken är belägen på nordöstra Södermalm med Folkungagatan i söder och Tjärhovsgatan i väster. I öster ligger Ersta sjukhus.

Stigbergsparken började anläggas omkring sekelskiftet 1900 och formades senare efter Stockholmsstilens parkideal. Parken består av grästäckta ytor, grusade gångvägar och rader med äldre träd. Mot norr stiger topografin kraftigt i det naturliga berget.

Denna antikvariska förundersökning är ett kunskapsunderlag i den fortsatta diskussionen i frågan och har tagits fram av Stads- museet på uppdrag av Trafikkontoret under perioden oktober– november 2017. Bilagor bifogas som enskilt dokument.

Antikvarisk förundersökning

En antikvarisk förundersökning tas fram för en anläggning, en miljö, en byggnad eller del av en byggnad som ett oberoende kunskapsunderlag inför en eventuell förestående förändring. När det finns ett konkret förändringsförslag kan en kompletterande konsekvensbeskrivning tas fram som beskriver förslagetets konsekvenser för identifierade kulturhistoriska värden.

Frågeställningar

Denna rapport avser att svara på följande frågeställningar:

- Hur har Stigbergsparken gestaltats, nyttjats och sett ut historiskt, och vad finns kvar idag?
- Vad karakteriserar Stigbergsparken idag?
- Vilka kulturhistoriska värden återfinns i Stigbergsparken? Hur uttrycks dessa värden i den fysiska miljön och hur kan uttrycken generellt hanteras i en förändringssituation?

Underlag

- Arkivmaterial, fotografier, kartor och ritningar ur Stads- museets arkiv (SSM), Stadsarkivet (SSA) Stadsbyggnads- kontorets arkiv (SBK) samt Trafikkontorets arkiv (TK).
- Platsbesök Stigbergsparken 2017-11-03, Daniel Hofling.
- *Stockholms gatunamn*, Nils-Gustaf Stahre et al, Stockholm 2005

- *Stockholms parker: innerstaden*, Bertil Asker, Stockholm 1986

Lag- och författningsskydd

Miljöbalken

Uttryck för riksintresset

Hela det aktuella området ingår i riksintresse för kulturmiljövården *Stockholms innerstad med Djurgården* och omfattas av miljöbalkens 3 kap. Bergsparken utgör uttryck ”Stadens anpassning till naturen” vilket utpekats som ett av särdragen i riksintresset. Områden som särskilt väl uttrycker riksintresset benämns värdekärnor. I direkt anslutning till parkens norra gräns ligger en av riksintressets värdekärnor.

Biotopskydd

Biotopskyddet är ett generellt lagskydd som finns formulerat i miljöbalkens 7 kap. Alléer omfattas av detta skydd och definieras som trädrader med minst fem träd av enbart lövträd. Definitionen är dock bredare än så och har utarbetats samt förtydligats av Naturvårdsverket. Inom det undersökta området finns flertalet trädrader som utgör biotopskyddsområden.

Kulturmiljölagen

I kulturmiljölagens 1 kap. anges att det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön. Ansvar för kulturmiljön delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador på kulturmiljön undviks eller begränsas.

Plan- och bygglagen

Förvanskningförbud och varsamhetskrav

Enligt plan- och bygglagens 8 kap. får en anläggning, till exempel en allmän plats, som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt inte förvanskas. Underhåll och ändringar ska ske varsamt och anpassas till omgivningens karaktär och anläggningens kulturhistoriska värden samt utföras så att de särskilda värdena bevaras. Ändringar ska utföras varsamt och med hänsyn till anläggningens karaktärsdrag samt med tillvaratagande av dess kulturhistoriska värden. Formuleringarna gäller såväl för byggnader som för utemiljöer.

Deltagare

Denna rapport har tagits fram av Stadsmuseet i Stockholm genom Daniel Hofling, byggnads- och trädgårdsantikvarie. Beställare har varit Stockholms stads trafikkontor genom Linda Lundberg, samordnande projektledare, tunnelbaneutbyggnaden Stockholms stad.

Historik

En av de tidigaste kartorna som visar platsen för nuvarande Stigbergsparken är Anders Wijkmans graving upprättad 1702 efter Verner von Rosenfeldts grundritning (1701), se figur 2. Vid denna tid fortsatte Tjärhovsgatan åt öster utmed Stigbergets sydsluttning och anslöt till Folkungagatan först i korsningen med Sågargatan. I kvarteret Kransen, som utgör nuvarande Stigbergsparken, fanns vid 1800-talets slut en gård med manbyggnad uppförd under 1600-talet. Förutom huvudbyggnaden var kvarteret sparsamt bebyggt och användes huvudsakligen som odlingsmark, se figur 3. Detta syns redan på 1702 års karta. Även en akvarell

Figur 2. Svea Rikes Hufwudstad Stockholm. Medh alla dhes Gator, Gränder, och all annan behageligh Situation utj en accurat Grund rijtningh förfärdigad ao 1701. Karta över Stockholm från 1702, graverad av Anders Wijkman efter Werner von Rosenfeldts grundritning från 1701. Det långsmala kvarteret i mitten är kv Kransen som senare delades upp i kv Buketten, Kransen respektive Blomman. Utsnitt, SSA

Figur 3. Fotografi från sent 1800-tal av Karl Edvard Stenquist, bild mot öster med det inhägnade kv Kransen som vid tiden utgjorde trädgård och odlingsmark. Fotot är taget före 1896 då byggnaden från 1600-talet revs. SSM_10073679

från 1874, utförd av Josabeth Sjöberg, visar kvarteret Kransen som en odlad trädgård, se figur 4.

Utmed Tjärhovsgatans norrsida intill berget fanns under 1800-talets slut en brokig blandning av mindre sten- och trähus, tillkomna under 1700- och 1800-tal. Även kvarteret Blomman öster om Kransen, som först också anlades som del av parken, präglades tidigare av äldre sten- och träbebyggelse. De båda kvarteren skildes åt av Klippgatan. I samband med regleringarna under 1800-talets slut revs stora delar av bebyggelsen. 1896 revs 1600-talsgården men merparten av bebyggelsen utmed Tjärhovsgatans norrsida stod kvar under Stigbergsparkens första år och de allra sista husen revs först på 1960-talet.

Namnet Stigbergsparken användes inte ursprungligen utan i planeringen syftades till kvartersnamnen Kransen och Blomman. Stigberget har tidigare kallats Galgberget och där låg i äldre tider en av Stockholms avrättningsplatser. Vid 1885 års namnrevision namngavs kvarteret på berget till Stigberget, troligen influerat av ett av Södermalms äldre gatu- och kvartersnamn, *Höga stigen*. 1919 fick parken vid Folkungagatan namnet Stigbergsparken men lokalt kallades den åtminstone till 1940-talet ofta för Folkungaparken och ibland Folkungaplan.

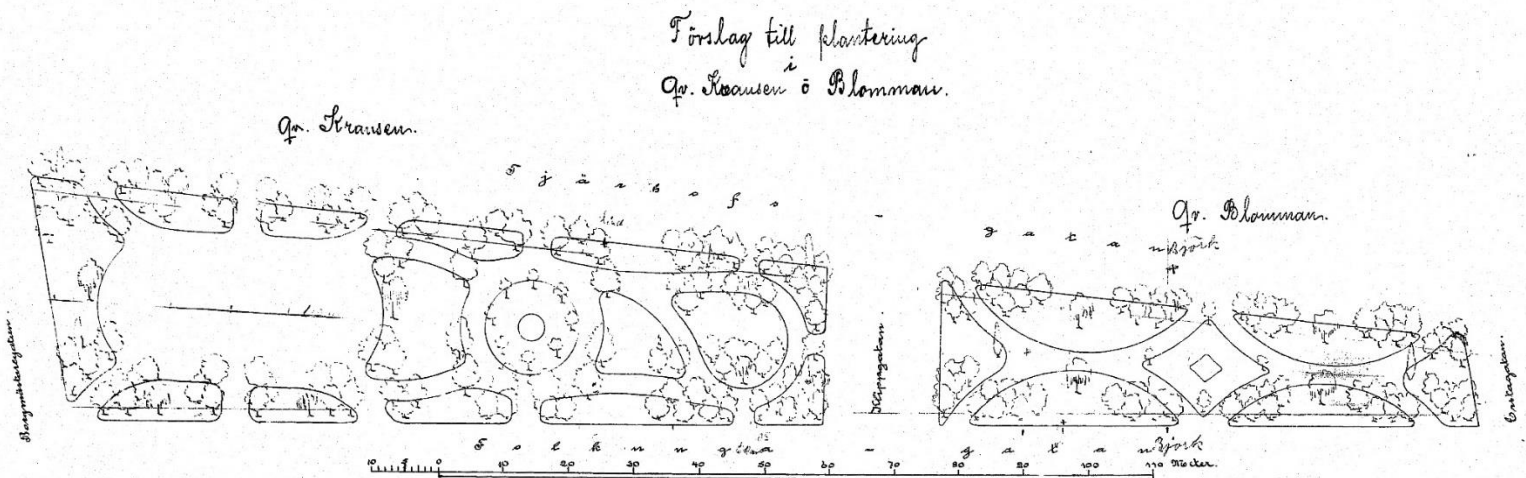
Figur 4. Akvarell från 1874 av Josabeth Sjöberg. Målningen visar Utsikten från Fru Bergqvists Trädgård mot norr och visar Josabeth själv sittandes i trädgården och måla. Trädgården utgör kv Kransen och norr om planket finns Tjärhovsgatan och Stigberget. Det röda trähuset under bergets utkikstorn är gatans nr 53,

1899 – den första parken

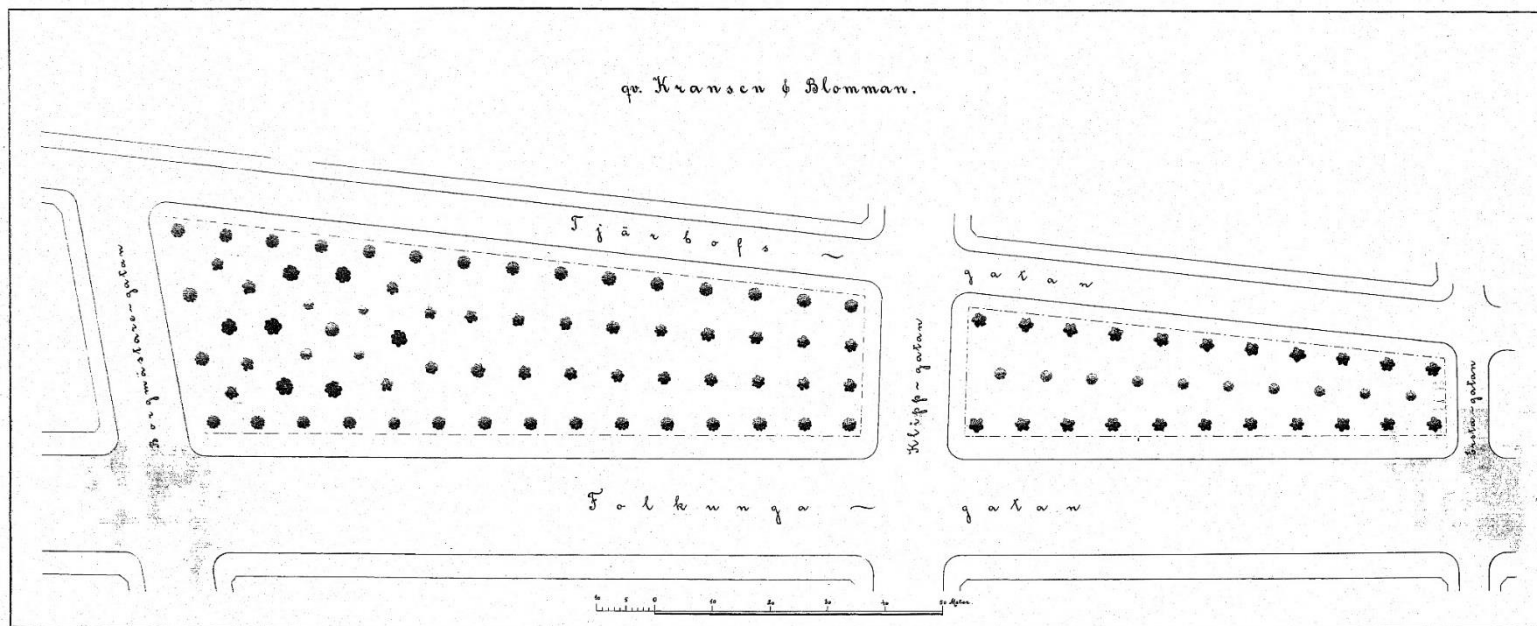
Under 1890-talet, i samband med rivningarna, påbörjades planering för anläggning av en park i kvarteren Kransen och Blomman. Även berget och kvarteret Stigberget uppe på berget planerades att anläggas som park. Ett av förslagen togs fram i linje med det sena 1800-talets parkideal och utgick från romantiska formspråk med slingrande gångvägar och organiskt formade planteringsytor för buskar och träd, se figur 5. Planen förverkligades aldrig utan den första parken anlades enligt ett förslag med enkla trädrader, se figur 6.

År 1899 påbörjades fyllnads- och jordberedningsarbeten för parken inom de två kvarteren mellan Folkungagatan i söder och Tjärhovsgatan i norr. Långa rader av träd planterades i en kil mellan Borgmästargatan i väster och Erstagatan i öster. I kv Kransen planterades huvudsakligen lind medan kv Blomman försågs med björk och lönn. Parken bestod efter dessa arbeten av en stor grusad plan försedd med belysningsstolpar, bänkar och ett hundratal träd. I parken fanns även flera äldre träd som bevarats när den äldre bebyggelsen revs. Äldre foton visar att flera av de äldre träden tidigare hade hamlats. Under parkens första år försågs den med en kioskliknande vattenbutik, se figur 7.

Inte långt efter att parkarbetena avslutats presenterades ett förslag till omgestaltning av den västra delen, dvs. kv Kransen, se figur 8. 1905 genomfördes förändringen som resulterade i att

Figur 5. Förslag till plantering i qv. Kransen o Blomman, 1890-tal av okänd upphovsman. Planen baseras i hög grad på det sena 1800-talets parkarkitektoniska ideal som karakteriserades av organiska former och slingrande gångsystem. Förslaget realiserades aldrig. TK

Figur 6. qv. Kransen & Blomman, 1890-tal av okänd upphovsman. Förslaget som förverkligades utgjordes av en enklare utformning med rader av träd. Parken omgavs av Borgmästaregatan, Tjärhovsgatan, Erstagatan och Folkungagatan. Kvarteren skildes åt av Klippgatan. TK

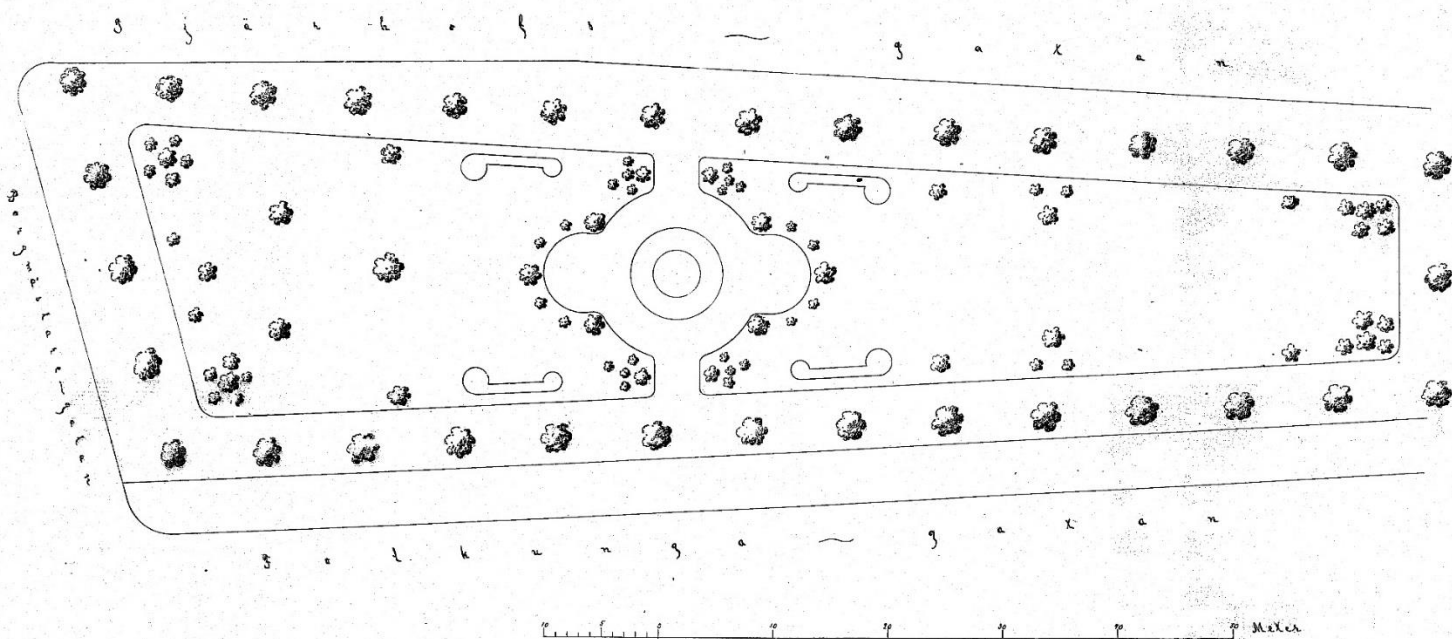
den tidigare och något enklare anläggningen omgjordes till en prydnadspark. De två inre trädraderna i kvarteret togs bort och ersattes med en gräsplan. Mitt i parken anlades en traditionellt gestaltad blomsterrundel, omgiven av en grusplan, parksoffor, perennrabatter och små formklippta prydnadsträd.

Under 1900-talets första årtionde revs flera av trähusen utmed Tjärhovsgatans norra sida. På platsen för ett av husen byggdes Ersta trappor 1909 i f d Klippgatans förlängning. Trappan försågs med terrassliknande avsatser där alléträd planterades.

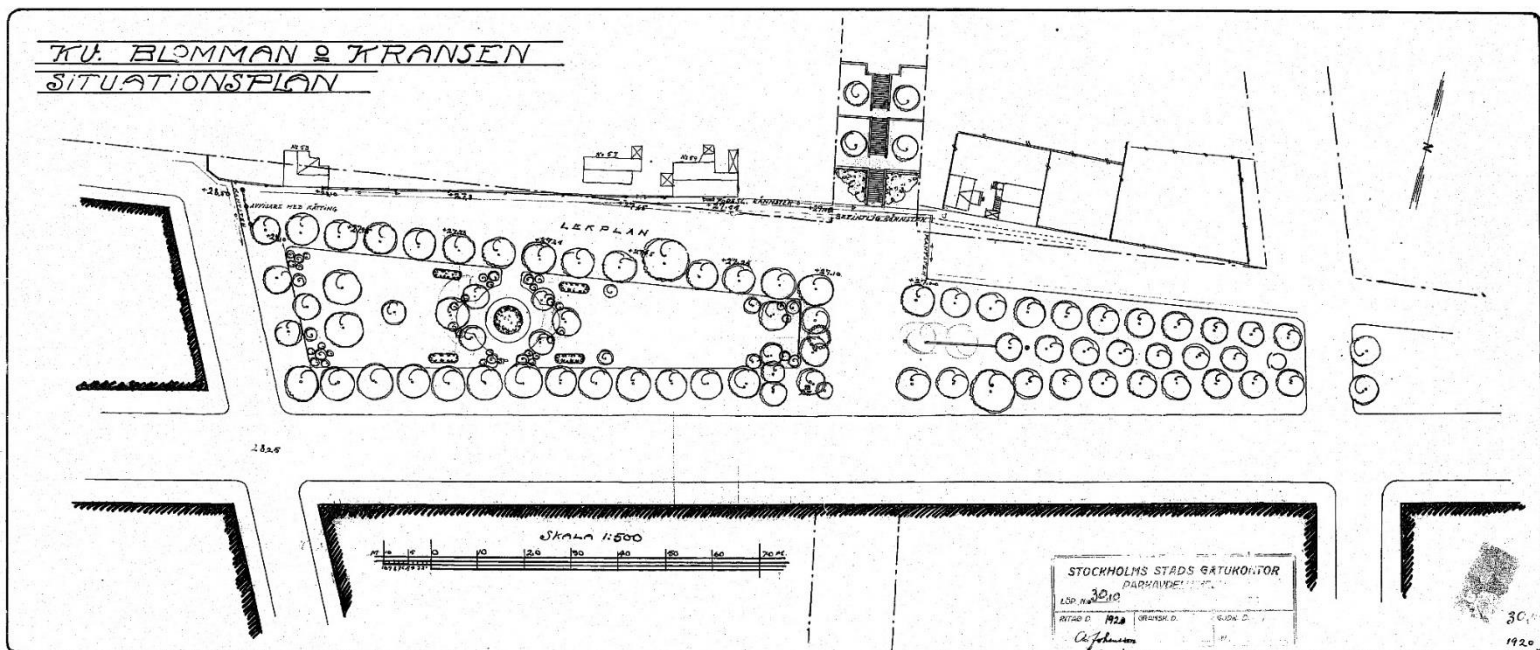

Figur 7. Fotografi från 1904-04-19 av Ateljé Larsson, bild mot nordost. Fem år efter trädplanteringarna utgörs parken av två grusade kvarter med trädnader. Mitt i bild syns några av de träd som stod på platsen innan parken anlades. Den kioskliknande byggnaden är en vattenbutik. I parkens bortre del, i kv Blomman, syns att flera av träden är björkar. SSM_10073684

PLANTERINGEN I KVARTERET KRANSEN.

Figur 8. Planteringen i kvarteret Kransen, tidigt 1900-tal av okänd upphovsman. Förslaget fullföljdes 1905 då kvarteret omformades till en prydnadspark. TK

Figur 9. Kv. Blomman o Kransen, situationsplan, 1920 av okänd upphovsman. Planen visar förslag till avstängning av Tjärhovsgatan samt anläggning av lekplan. Förslaget realiserades i etapper under 1920- och 1930-talet. TK

Åren 1911–1912 utökades parkanläggningen åt öster genom att träd planterades i den kilformade planen öster om f d kv Blomman. Detta område hette passande nog kv Kilen och var tidigare bebyggt med små trähus. Efter det sena 1800-talets rivningar kallades platsen också Erstaplan. Efter expansionen åt öster upptog parken vid denna tid tre f d kvarter.

År 1920 presenterades ett förslag till ännu en utökning av parken genom igenstängning av Tjärhovsgatan i korsningen med Borgmästargatan, se figur 9. Planen föreslår att nya planteringar skulle anläggas norr om kv Kransen samt en större lekplan. Ersta trappors sträckning skulle markeras med ytterligare alléträd som fortsatte genom parken och söderut mot Folkungagatan. Även i parkens östra del, i kv Blomman, planerades för en lekplan. Förslagsritningen var ett resultat av 1915 års antagna stadsplan. I stadsplanen är kv Kransen och ett större område norrut med Tjärhovsgatan och Stigberget planlagda som parkmark.

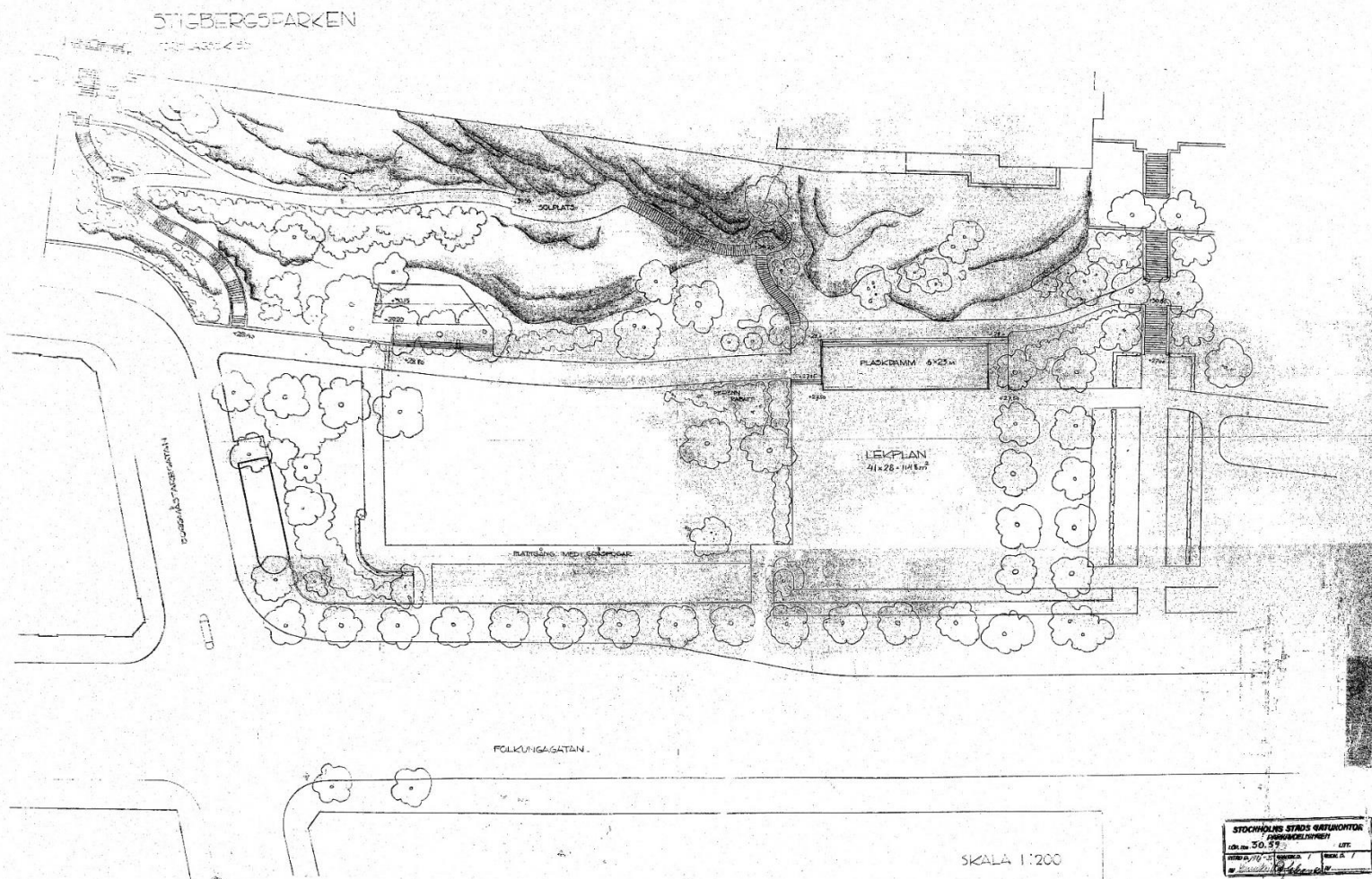
De olika förändringarna i 1920 års förslag förverkligades i etapper som sträckte sig över en längre period. 1926 togs några av de mitre träden bort i kv Blomman och en lekplats anlades, se figur 10–11. Äldre foton indikerar att vissa av träden i samband med detta ersattes av nya. Tjärhovsgatans sträckning stängdes inte förrän i mitten av 1930-talet.

Figur 10. Fotograf från 1926–1928 av Gustav Heurlin, bild från Navigationsskolan mot sydost. I det tidigare kv Blomman till vänster i bild anlades 1926 en lekplats. Den låga bebyggelsen söder om Folkungagatan revs snart efter och 1928 påbörjades byggnationen av högre stenhus. I bildens fond till höger syns 1905 års anlagda prydspark. SSM_10073698

Figur 11. Flygfoto från 1934 av Oscar Bladh, bild mot öster. Fotot visar den estetiskt formgivna parken från 1905, lekplatsen från 1926 samt den utvidgning av parken som genomfördes 1911–1912 då kv Kilen i öster planterades med träd. På bilden syns även de nyanlagda trapporna och stigarna i berget norr om parken. SSM_10011851

Figur 12. Stigbergsparken, förslagsskiss daterad 1935-07-26 av okänd upphovsman. Förslaget innehåller både lekplan och plaskdamm, båda typiska inslag i den tidens parker. Dammen kom att anläggas väster om trappan. TK

1930-talets omgestaltning

Under 1930-talet genomfördes en rad förändringar enligt den nyetablerade modernistiska parkarkitekturen som i Stockholm utvecklades till en internationellt erkänd stil, den så kallade *Stockholmsstilen* eller *Stockholmskolan*. 1930–1931 utfördes schaktningar och bergsprängningar för en stentrappa som anlades upp för bergsslutningen från parkens västra sida till Frans Schartaus Gymnasium, byggt 1911. Trappan kallas därefter Frans Schartaus trappor. 1932–1933 fortsatte mur- och trappbyggnadsarbetena liksom anläggningar av vägar, och sistnämnda år planterades träd, buskar och perenner i de arrangerade stenpartierna. 1934–1935 anlades ytterligare en trappa från parken upp för berget till Navigationsskolan. I samband med detta ordnades och planterades bergspartierna omkring trappan. Samtidigt skedde en mindre reducering när

bussfickor anlades i kanten mot Folkungagatan och en vänthall uppfördes i parkens sydvästra hörn.

Året efter, 1936, inleddes en ny omdaning av parken, se figur 12. Gräsytorna utökades genom att Tjärhovsgatan genom området intill bergslänten lades igen och besåddes. Samtidigt gjordes anslutningen till slänterna mjukare genom plantering av prydnadsbuskar. Partierna omkring den sist anlagda trappan till Navigationsskolan, sedan 1951 Sjöbefälsskolan, ordnades och försågs med ytterligare buskplanteringar. Därmed expanderade Stigbergsparken norrut över den f d gatumarken men också med berget som nu på ett tydligare sätt inkluderades i parken.

Under åren 1936–1938 anlades en plaskdamm. Då restaurerades också gräsytorna utmed Folkungagatan och ett stenparti med perenna växter arrangerades i anslutning till plaskdammen. Vid denna tid var arkitekten Osvald Almqvist stadsträdgårdsmästare och chef vid stadens parkavdelning. Almqvist var en av personerna som initierade den parkarkitektur som skulle bli känd som Stockholmsstilen. 1920- och 1930-talets omformningar och tillägg innebar att Stigbergsparken fick en tydligare karaktär av aktivitetspark. Centrala element var lekplatsen och plaskdammen.

Förutom de förändringar som skedde under 1900-talet har ytterligare förslag tagits fram till ändringar av Stigbergsparken men många har aldrig realiserats. Till exempel togs ett förslag fram 1950 för anläggande av en busstation i parkens östra del.

1970-talets omgestaltning

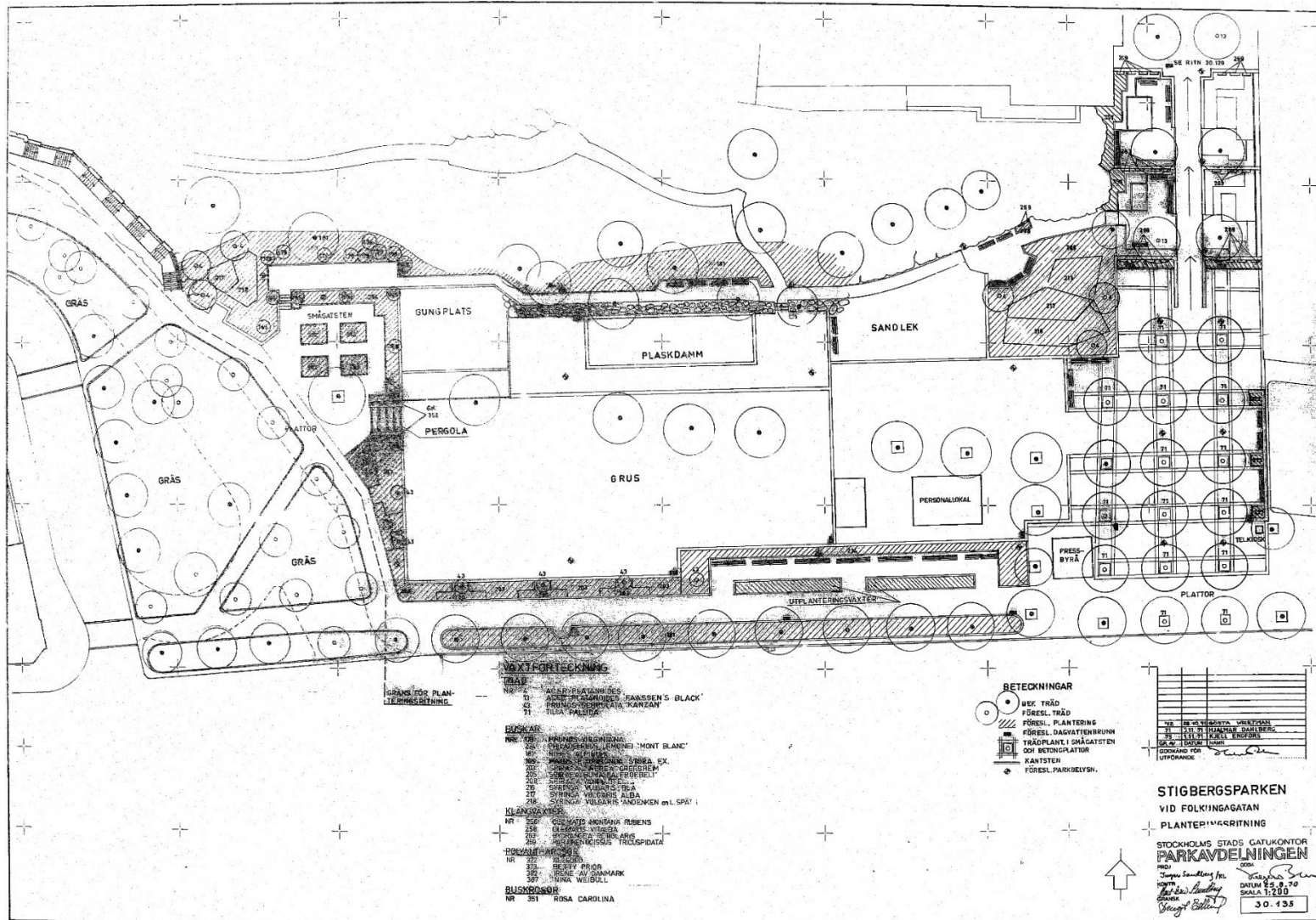
Omkring 1960 togs den norra halvan av f d kv Blomman i anspråk för anläggande av parkeringsplatser. Den norra raden av lönnar togs därför bort och ersattes av en ny rad något längre söderut. Troligen var det även under 1950- eller 1960-talet som en kiosk tillkom i parkens sydöstra hörn.

Omkring 1965 beskars de gamla lindarna hårt och fick ett hamlat uttryck men det är inte troligt att träden genomgått någon regelbunden hamling. Åtgärden var troligen en följd av att träden växt sig stora och täta.

År 1966 revs det sista av de äldre trähusen som låg i anslutning till berget vid Stigbergsparken. Huset intill Frans Schartaus trappor, vid Tjärhovsgatan 53, var skadat efter att ha utsatts för brand och ansågs inte lönt att återställa.

Två år senare, 1968, påbörjades planeringen och projekteringen för en ny omgestaltning av parken som avslutades ett par år senare, se figur 13–14. Omformningen var på flera sätt en förädling och vidareutveckling av den karakteristiskt stockholmska parkstilen som hade format Stigbergsparken under

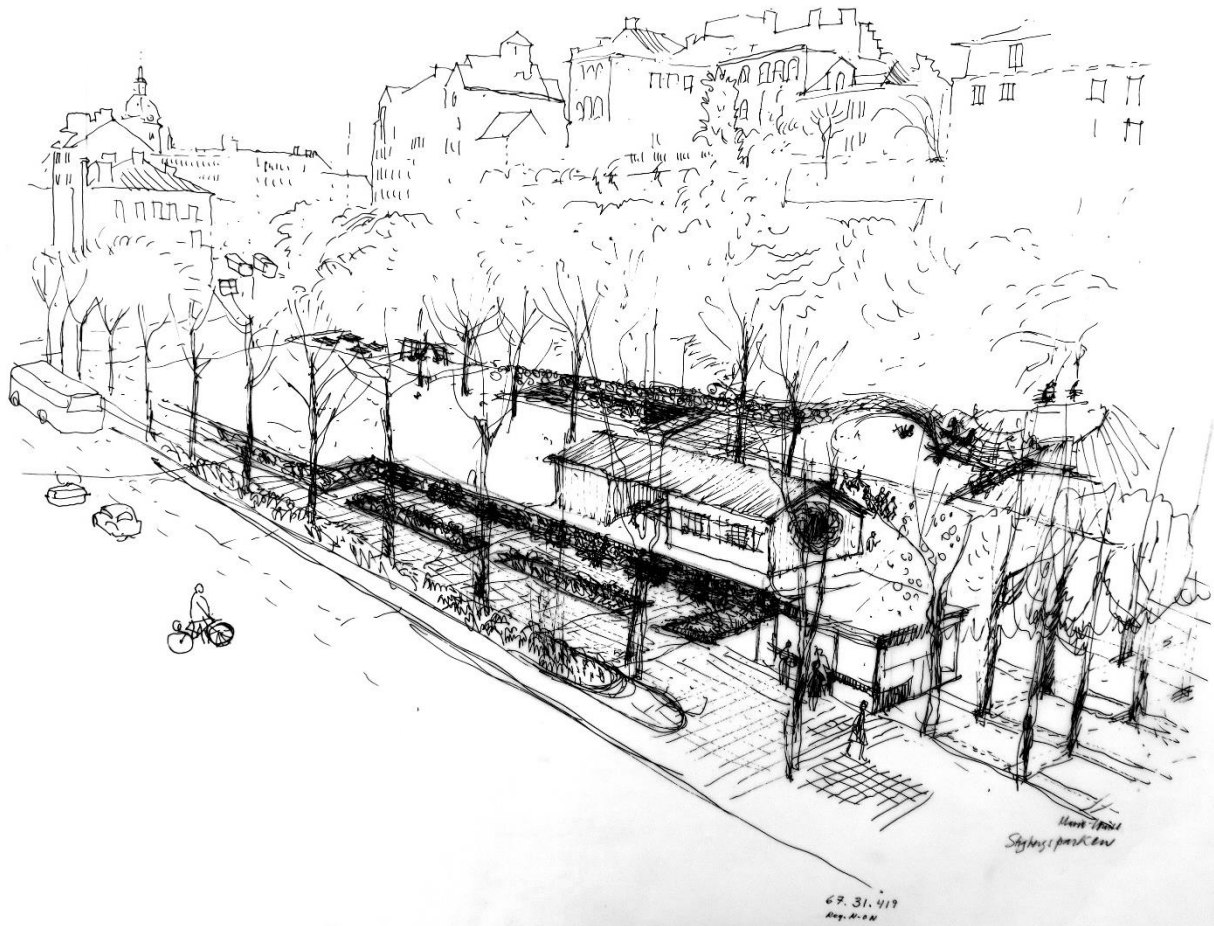

Figur 13. Stigbergsparken vid Folkungagatan, planteringsritning daterad 1970-08-25, framtagen av trädgårdsarkitekten Inger Sandberg och godkänd av Holger Blom. Bakom omgestaltning stod även arkitekten Tuva Wretblad. Ett av de mer iögonfallande inslagen i förslaget är den rutnätsmönstrade trädplanteringen söder om Ersta trappor. Denna del förverkligades dock inte. TK

1930-talet. Bakom förslaget stod arkitekterna Tuva Wretblad och Inger Sandberg. Arkitekten Holger Blom var stadsträdgårdsmästare och chef vid parkavdelningen vid denna tid (1938–1971). Han hade övertagit posten efter Almqvist och vidareutvecklat Stockholmsstilen och är den person som främst kommit att kopplas till Stockholms särskilda parkprogram. 1970 var landskapsarkitekten Inger Sandberg alldeles nyanställd och skulle på 1990-talet bli stadsträdgårdsmästare för Stockholms ytterstad.

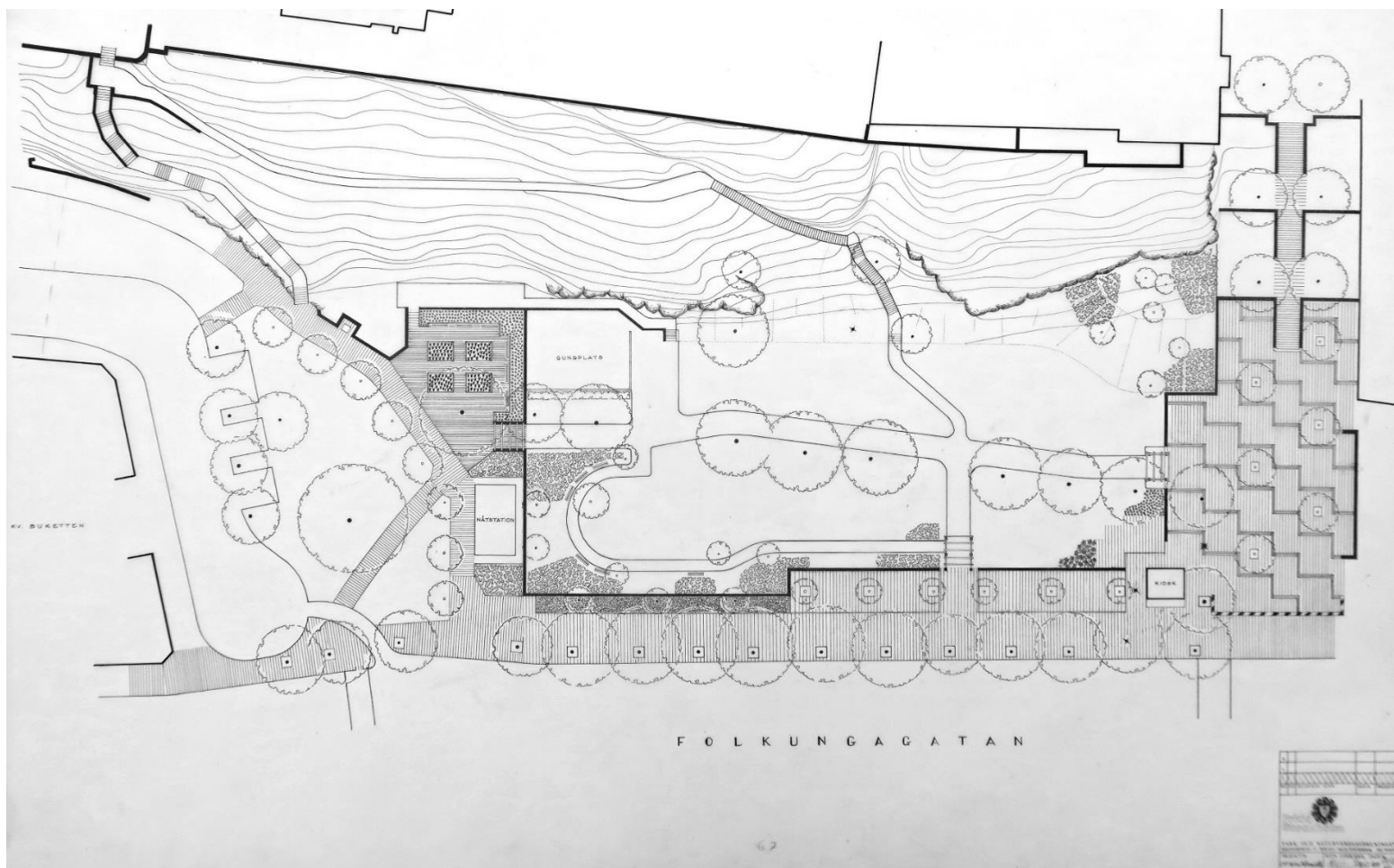
Omgestaltningen, som stod klar omkring 1970, genomfördes i Stockholmsstilens anda och med stor hänsyn till parkens befintliga strukturer och innehåll, både gällande ursprungliga delar och de inslag parken fått under 1930-talet. Trädraderna

Figur 14. Stigbergsparken, perspektiv mot nordväst signerat Marie-Louise. Skissen är odaterad men sannolikt gjord i samband med förändringarna under tidigt 1970-tal. Både ritningarna och perspektivet visar en personalbyggnad, troligen avsedd för lekplatsens personal. Det är oklart om den byggdes. TK

bevarades, liksom trappor, murar, plaskdamm och lekyornas strukturer. I parkens yttre kanter mot omgivande gator tillkom ytterligare murar, byggda i grovbearbetad gråsten i stil med de äldre och med öppningar i väster och öster. Flertalet planteringsytor tillkom i anslutning till murarna, på Ersta trappors terrasseringar och som mjuka övergångar mellan berget och parkens nedre delar. Prydnadskörbär planterades i en rad strax norr om Folkungagatan. Ytterligare tillägg gjordes för lek och förströelse i form av gungplats, sandlek och sittbänkar. Dessutom föreslogs vad som troligen var en personalbyggnad för parklekens anställda. Det är oklart om den uppfördes.

År 1972 installerades konstverket *Soluppgång* i parkens östra del intill Ersta trappor. Innan konstverket, gjort av konstnären Ture Johansson i rostfritt stål, fick sin slutliga placering i Stigbergsparken stod det tillfälligt uppställt på Stureplan.

Figur 15. Stigbergsparken, skiss, signerad C-F Wachtmeister vid Park- och naturvårdsavdelningen, Stockholm, godkänd 1992-08-01. Tillhörande projekterings- och planeringsplaner är signerade S Bolk. TK

1990-talets omgestaltning

Under tidigt 1990-tal var det åter dags för en omgestaltning av parken och vid detta tillfälle fick parken den form vi ser idag, 2017. Förslags- och projekteringsritningarna, daterade 1992, är signerade S Bolk och C-F Wachtmeister, se figur 15. Ett femton-tal prydnadsträd planterades, däribland en kaukasisk vingnöt, flertalet prydnadsaplar samt en rad med prydnadskörbär utmed parkens södra gräns för komplettering av de träd som planterades 1970. Lekplatsen förnyades delvis, det grusade gångsystemet gavs en mjukare form och gräsytona förstärktes. Gångsystemet lades i ett kors och en ny öppning togs upp i muren mot Folkungagatan. Parkens entréer i söder och öster försågs med träpergolor som kompletterade den pergola som 1970 uppfördes vid den västra entrén. Plaskdammen från 1930-talet togs bort och nya planteringsytor anlades med prydnadsbuskar av olika art. 1970 års förslag till trädplanteringar i Ersta trappors förlängning mot Folkungagatan hade inte realiserats men 1992 planterades glanslindor i denna sträckning.

Figur 16. Stigbergsparken från hörnet Folkungagatan och Borgmästargatan, bild mot nordost.

Nuläge och karaktär

Snart efter att Stigbergsparken anlades kom den att alltmer omges av hög stenstadsbebyggelse. Både väster, öster och söder om parken tornar idag höga flervåningshus upp sig. Norr om parkens karakteristiska bergssluttning domineras miljön av de storskaliga skolbyggnaderna från tidigt 1900-tal. Parken har tidigare omgetts av gator utmed alla dess sidor men idag utgör Folkungagatan i söder den enda kvarvarande gatusträckningen.

Stigbergsparken utgörs idag av den plana parken i söder, karakteriserad av utbredda gräsytor, grusade gångar, stenmurar, lekplats och en stor andel ursprungliga träd. Mot norr övergår den södra delen mjukt i en brant bergssluttning, försedd med planteringar och stentrappor.

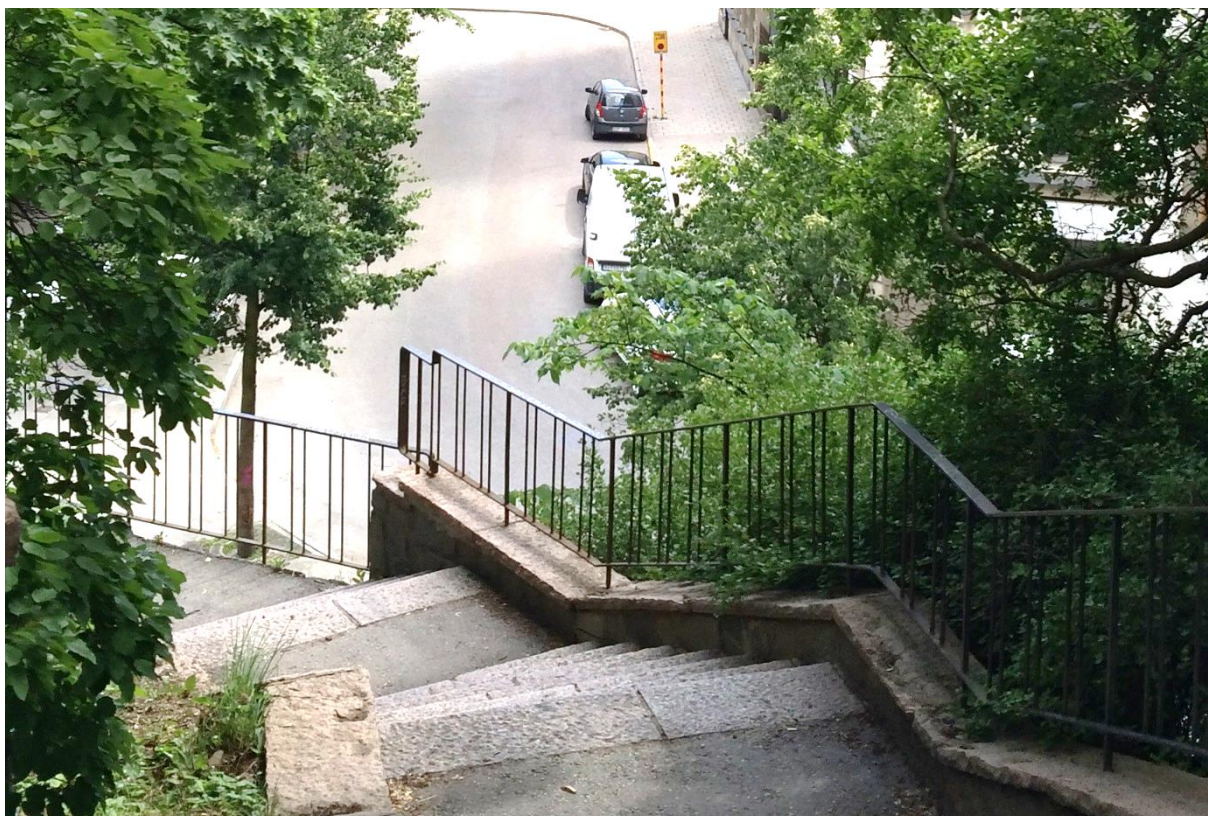
Den södra delen präglas av ca 30 ursprungliga lindar, planterade 1899. Lindarna står dels utmed Folkungagatan, dels utmed den grusade mittgången vilken löper i väst-östlig riktning. Även utmed parkens kortsidor, vid Tjärhovsgatans krök respektive söder om Ersta trappor, står några av de ursprungliga träden. I denna omgärdande struktur har enstaka kompletterande planteringar gjorts av utgångna träd. Det yngre trädskiktet utgörs

Figur 17. Lekplatsen i Stigbergsparkens nordvästra del. I bakgrunden syns det karakteristiska berget, bild mot nordväst.

Figur 18. Stigbergsparkens östra trappa som mjukt slingrar sig upp för Stigbergets brant, bild mot norr.

Figur 19. Frans Schartaus trappor fotograferade uppifrån mot söder. Trapporna är kantade med röd Ölandssten och den karakteristiska handledaren av smide. Nedanför trappan syns Tjärhovsgatans sydöstra ände.

även av en rad med prydnadskörsbär parallell med lindträden vid Folkungagatan. Ett mer utmärkande inslag är den kaukasiska vingnöt som planterades 1992. I f d kv Blomman finns enstaka lönnar som tillhör den ursprungliga planteringen samt ett flertal tillkomna omkring 1960. Invid bergets östra trappa står ett par äldre lönnar, troligen från 1900-talets första hälft. I Stigbergsparkens västra del finns vad som sannolikt är anläggningens äldsta träd, en ek som bör ha funnits på platsen redan innan parken anlades.

I väster, söder och öster omges den nedre delen av parken av gråstensmurar, ca 85 cm höga, tillkomna under tidigt 1970-tal. Murarna löper i räta vinklar och ansluter harmoniskt till motsvarande murar från 1930-talet som finns i parkens nordvästra del. I 1970-talets murar finns tre öppningar försedda med träpergolor tillkomna 1992.

I parkens västligaste del finns gräsytor, i övrigt domineras marken utanför murarna av hårdgjord beläggning, bland annat gatsten och betongplattor. Innanför muren breder gräsytor ut sig som korsas av grusade gångar. I den nordvästra delen finns bevarade inslag från 1970-talets omgestaltning i form av gungplats och viloplats med bänkar. På den stenlagda viloplatsen

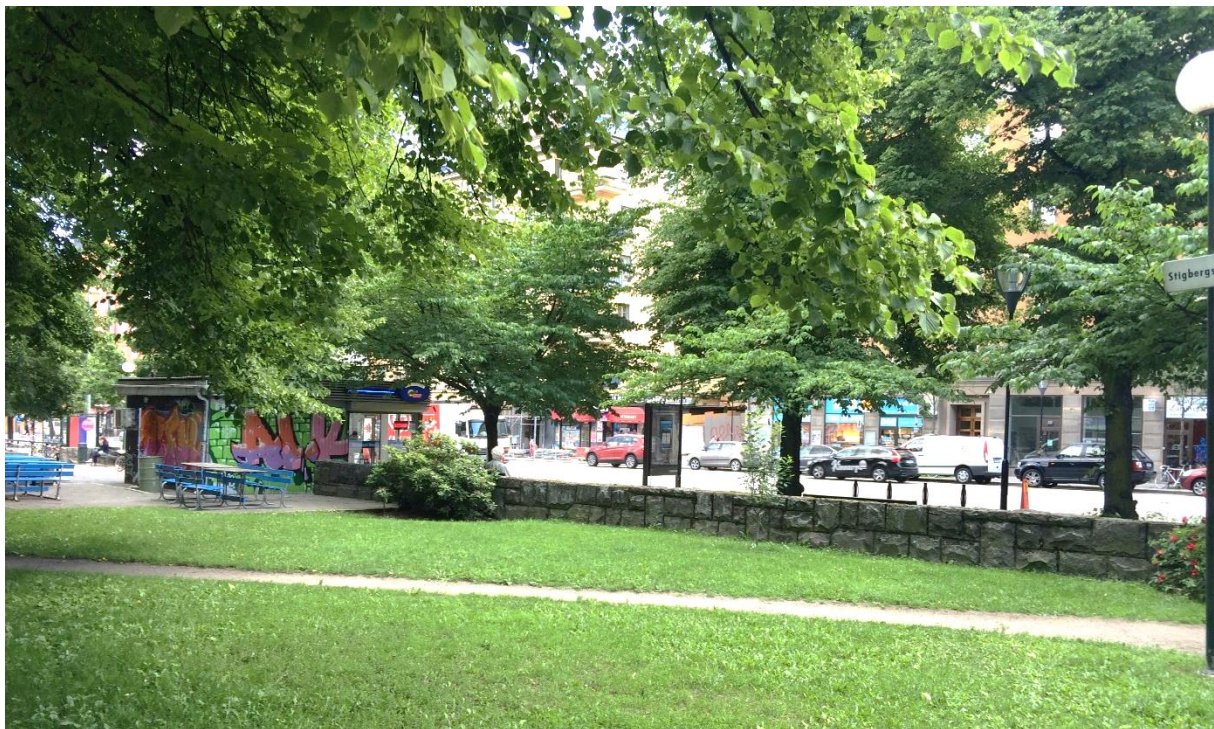

Figur 20. Stigbergsparkens västra del med eken som sannolikt stod på platsen redan före parken anlades 1899, bild mot nordväst. I bakgrunden syns Frans Schartaus trappor och murarna som kantar planteringarna utmed bergets nedre del.

finns även de två konstverken *Gammal sopp* och *Aspsopp/Leccinum rufum* som är två bronsavgjutningar av svampar. Konstverken är gjorda av Iwo Myrin (f. 1964) och sattes upp i Stigbergsparken 2011.

Utmed murarna finns både klippta och friväxande buskplanteringar av bland annat rododendron, spirea, rosor och syren.

Karakteristiskt för parken är den kraftiga topografiska stigningen som sker i dess norra del. Berget bryter upp i dels branta, dels något mer flacka partier. I anslutning till den östra trappan sker en något mer svag stigning och berget utgörs nedtill delvis av grässlånter. De båda trapporna av gråsten är mjukt inpassade i berget och försedda med svarta handledare. I berget och utmed trapporna finns rikligt med buskplanteringar som skapar en stark vegetativ karaktär till parkens norra del.

Figur 21. Trädskiktet domineras av de ursprungliga lindarna. De utbredda gräsyterna korsas av grusade gångar och omges av den karakteristiska gråstensmuren. I parkens sydöstra del finns en kiosk. Bild mot sydost.

Kulturhistorisk värdering

Stigbergsparken fick sin nuvarande form i samband med 1992 års omgestaltning men representerar på flera sätt både den ursprungliga anläggningen och de förändringar som genomfördes under 1900-talet. Parken uppvisar en rad kulturhistoriska värden, bland annat kopplade till kontinuitet och den för Stockholm karakteristiska parkarkitekturen.

Kontinuerlig trädgårds- och parkkultur

Stigbergsparken är en geografiskt begränsad plats som trots omgivningens allt tätare och påträngande stenstadsbebyggelse upprätthållits som park för stadens invånare sedan sekelskiftet 1900.

Att kv Kransen dessutom sedan åtminstone 1600-talet varit en plats för huvudsakligen odling, trädgård eller ordnad park är uttryck för höga kontinuitetsvärden.

Ett kontinuitetsmässigt förhållande till Stigbergsparken uttrycks även i 1900-talets olika förändringar som på flera sätt omgäddat parken men genomgående gjorts i beaktande av tidigare inslag. På detta sätt uppvisar parken uttryck för både den ursprungliga anläggningen och senare genomförda åtgärder vilka i relativt hög utsträckning implementerats i den nya anläggningen.

Figur 22. Stigbergsparken i höstskrud. Den långa raden med ursprungliga lindar, planterade 1899, kantar idag grusvägen som löper genom parken. I trädradens båda ändar, liksom mot Folkungagatan, finns parkens entréer i form av öppningar i muren försedda med pergolor, bild mot väster.

Kontinuitetsvärden kopplade till Stigbergsparken ses särskilt i följande fysiska uttryck:

- Den stora mängden vegetativa inslag i form av gräsmattor, träd, och buskar som uttryck för platsen som under flera hundra år kontinuerligt använd som trädgård respektive park.
- Platsens sammantagna gestaltning som offentlig park avsedd för stadens invånare.
- Den äldre eken i väster som uttryck för områdets innehåll och karaktär innan parken anlades.

Representant för Stockholmsstilen

Stigbergsparkens etappvisa omformningar under 1900-talet gjordes till stor del under stadsträdgårdsmästarna Oswald Almqvists respektive Holger Bloms chefskap vid stadens parkavdelning.

Figur 23. Utmed Folkungagatan står den andra av parkens ursprungliga lindrader och norr om den en rad med prydnadskörsbär från 1992, bild mot väster.

Den för Stockholm internationellt erkända parkarkitekturen, kallad *Stockholmsstilen* eller *Stockholmskolan*, ligger till grund för Stigbergsparkens utveckling till den park vi ser idag.

Stigbergsparken är ett tidigt exempel på dessa modernistiska och funktionalistiska parker. Den utgör en viktig representant för Stockholmsstilens formspråk och parkarkitektur, karakteriserat av ytor för både aktivitet och förströelse, men också anläggningens anpassnings till och utnyttjande av den naturliga topografin.

Parken uppvisar tydliga uttryck för hur de tidigare gestaltningsskedena genomförts med hänsyn till befintliga förhållanden. Förkastningsbranten med bergsklipporna i dagen är det främsta av dessa uttryck som med mjukt inpassade trappor och planteringar beaktat den naturligt skiftande topografin. Berget har, istället för ett problem, betraktats som en tillgång i gestaltningen.

Tilläggen och omformningarna som utfördes under 1930- och 1970-talen är typiska för Stockholmsstilen men även 1992 års omgestaltning bygger i hög grad på liknande ideal.

Figur 24. Ersta trappor, bild mot norr. Söder om trapporna står glanslindor från 1992 års planteringar.

Kulturhistoriska värden kopplade till Stigbergsparken som representant för Stockholmsstilen ses särskilt i följande fysiska uttryck:

- Berget med dess kontrasterande brant som uttryck för ett typiskt inslag i de stockholmska parkerna där topografiska variationer använts som del i gestaltningen. Vidare utgör berget uttryck för Södermalms karakteristiska förkastningsbranter vilka påverkat stadsbyggnaden under många hundra år.
- Murar och trappor i och mot berget som uttryck för Stockholmsstilens sätt att utnyttja de topografiska skillnaderna och ta upp dessa i miljöns gestaltning.
- Murarna utmed parkens gränser mot omgivande gator som i form och material är mycket typiska för Stockholmsstilen.
- Lekplatser, gräsytor samt platser för vila och förströelse som karakteristiska inslag i en park utvecklad enligt det stockholmska parkidealet.

Figur 25. F d kv Blomman, bild mot öster. I trädraderna, bestående av lönn, finns enstaka ursprungliga träd, men merparten tillkom omkring 1960.

Gestaltningmässiga värden

Kv Kransen och kv Blomman försågs med olika träarter 1899 och har därefter utvecklats i skilda riktningar. Reduceringar och andra förändringar i f d kv Blomman har medfört att denna del i låg grad uppfattas som en del av den sammantagna anläggningen. De gemensamma trädstrukturerna har dock sedan sekelskiftet kopplat parken samman och utgör en viktig del för läsbarheten av den ursprungliga parken.

I parkens finns stenmurar från 1930- respektive 1970-talet som bidrar till en arkitektonisk rumslighet och tydlig struktur till platsen. Murarnas form- och materialmässiga gestaltning med grovbearbetad gråsten utgör dessutom inslag i parken som harmoniskt samspelar med berget i norr.

Stigbergsparkens lummiga och gröna karaktär är stark tack vare den medvetna sammansättningen av träd, buskar och övriga planteringar och där de utbredda gräsytorerna varit en viktig del i utvecklingen till dagens offentliga park.

Gestaltningmässiga värden i Stigbergsparken ses särskilt i följande fysiska uttryck:

- De äldre trädraderna som viktiga uttryck för parkens ursprungliga form och innehåll samt för Tjärhovsgatans äldre sträckning.
- Stenmurarna som arkitektoniska inslag och uttryck för parkens rumslighet och harmoniska samspel med berget.
- Träd, buskar, gräsytor, trappor, murar etc. som uttryck för parkens och bergets sammantagna karaktär av gestaltad parkmiljö.

Utgångspunkter inför förändring

Uttryck att bevara

För att de kulturhistoriska värden som beskrivs ovan ska vara möjliga att uppfatta, bevara och eventuellt förstärka är det viktigt att eventuella ändringar i parken sker med hänsyn till dessa värden. Konkret innebär det att:

- platsens sammantagna karaktär av offentlig park ska bevaras, avsedd för stadens invånare och uttryck för en månghundraårig kontinuitet. Detta inkluderar den stora mängden vegetativa inslag i form av träd, buskar och gräsytor, men också trappor, murar, lekplats etc.
- berget med dess naturliga karaktär ska bevaras som uttryck för ett typiskt inslag i den kända Stockholmsstilens parker.
- murar och trappor ska bevaras gällande struktur, form och material som uttryck för Stockholmsstilen samt parkens arkitektoniska rumslighet.
- lekplatser, gräsytor samt platser för vila och förströelse ska bevaras som karakteristiska inslag i en park utvecklad enligt det stockholmska parkidealet.
- de ursprungliga trädraderna samt den äldre eken ska bevaras som uttryck för den tidigaste parkens form och innehåll samt för Tjärhovsgatans äldre sträckning. Vidare bör kopplingen mellan träden i f d kv Kransen och de i f d kv Blomman beaktas och eventuellt förstärkas.

Antikvarisk förundersökning
Dnr 4.4/3430/2017
30 (30)